

Marijana Tomelić - Ćurlin
Split

PROUČAVANJE JEZIKA HRVATSKE DIJALEKATSKE POEZIJE (KAŠTELANSKA ČAKAVICA)

UDK: 821.163.42-05 Luketin Sarajčev, M.-13

811.163.42'282'34'366

Rukopis primljen za tisak 12. 09. 2009.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Iva Lukežić i Joško Božanić

U radu se analiziraju jezične značajke u pjesmama Mirolava Luketina Sarajčeva, pučkoga pjesnika kaštelanske čakavske poezije. Riječ je o njegovoj prvoj zbirci pjesama *Verine o vrimena*, u kojoj autor progovara jezikom svojih predaka, zavičajnom čakavicom. Opisuju se značajke koje su tipične za čakavsko narječje, ali i one koje su manje svojstvene tom narječju. Naglasak je na fonološkim i morfološkim jezičnim posebnostima.

Ključne riječi: *kaštelanska čakavska poezija, fonološke posebnosti, morfološke posebnosti*

1. UVOD

Miroslav Luketin Sarajčev rođen je u Kaštel Sućurcu gdje i danas živi. Bio je dugogodišnji član bivšeg RKUD-a *1. maj*, sada Amaterske udruge *Putalj* u Kaštel Sućurcu. Do sada je objavio dvije zbirke poezije: *Verine o vrimena* i *Svitla u osinu*, no naša pažnja bit će usmjerena na prvu. Zbirku *Verine o vrimena* izdalo je Hrvatsko kulturno društvo Napredak u Splitu 2006. godine. Riječ je zbirci pjesama napisanoj starom kaštelanskom čakavicom,

jezikom autorova zavičaja. Naime, pjesnik svojim djelom nastoji svjesno očuvati i sačuvati od zaborava jezičnu čistoću, odnosno autohtonost staroga kaštelanskoga izričaja. Takav se izričaj može osjetiti i u djelima drugih, među koje spadaju Tomislav Antunović, Ivo Cvitić, Radojka Baldić – Đugum, Nada Jerčić..., sve zaljubljenici u svoje, kaštelanske zavičajne riječi. Ova je zbirka samo još jedna kockica pripojena kadeni kaštelanske čakavske poezije. *Verine od vrimena* svjedok su pjesnikovih razmišljanja, čežnji, uspomena i radosti. Kroz njih pjesnik u mislima proživljava stare običaje, lokalitete i ljude. Sjeća se svoga djetinjstva i mladosti, prijatelja i poznanika. Stoga i ne čudi što se u zbirci nalaze kako lirski intonirani povijesni zapisi, tako i pjesme socijalne, domoljubne, pejzažne i ljubavne tematike.

Sarajčeve se pjesme mogu podijeliti u četiri tematske skupine: *Vrime gre kroza vrime, Krokana i pelin, Odgropane uze i Duša na osami*. Cijela zbirka sadrži 140 pjesama.

Kaštel Sućurac jedno je od sedam sela¹ formiranih uz dvadesetak kaštela. U hrvatskoj je dijalektologiji (Karta u Finka-Moguš, 1981) Kaštel Sućurac lociran u povijesnom području čakavskoga narječja,² odnosno pripada južnočakavskom dijalektu. U stručnoj je literaturi južnočakavski dijalekt karakteriziran znatno manjim brojem čakavskih jezičnih posebnosti u odnosu na sjevernočakavske posebnosti i srednjočakavski dijalekt, ali zato velikim brojem arhaizama u kojima se podudara sa zapadnoštokavskim dijalektima. Nesporo je ipak da su danas arhaične čakavske jezične posebnosti na tom području rijetke, odnosno da su uvelike promijenjene. Tomu pogoduju migracije stanovništva, odnosno sve veći utjecaj štokavaca koji se nastanjuju prije svega u Splitu, ali i u okolici. Tako su i na mnogim područjima oko Splita štokavci doprli do obale pa je i tu postojeća čakavština znatno izmijenjena.

2. JEZIČNA ANALIZA

Prije nego se krene u jezičnu analizu Sarajčevih pjesama, neophodno je još jednom napomenuti da njegovo pjesništvo nije temeljeno na današnjem kaštelanskom govoru. Naime, današnja kaštelanska čakavica izrazito je prožeta štokavskim utjecajima pa je upitno i govoriti o njezinu postojanju.

Već je spomenuto da Kaštel Sućurac pripada južnočakavskom dijalektu. Riječ je o dijalektu koji, kao i njemu susjedni zapadni štokavski dijalekt, od davnina do danas, karakterizira ikavski refleks jata. Fonem /i/ javlja se dosljedno u korijenskim, tvorbenim i relacij-

¹ Navode se redom: Kaštel Sućurac, Kaštel Gomilica, Kaštel Kambelovac, Kaštel Lukšić, Kaštel Stari, Kaštel Novi i Kaštel Štaflić.

² Slijedeći kriterije koje su predočili Božidar Finka i Milan Moguš za određivanje pripadnosti pojedinoga mjesnoga govora čakavskom narječju: 1. zamjenica *ča* ili *zač* 2. akcentuacija a) troakcenatski sustav b) staro mjesto naglaska c) stari akcenatski inventar u pomaku i skakanju 3. refleks jata a) ikavsko-ekavski b) dosljedna uporaba ikavizama, ekavizama ili jekavizama 4. čakavsko /t'/ 5. prijelaz /e/ u /a/ iza /j/, /č/, /ž/ 6. prijelaz /d'/ u /j/ 7. *bin, biš – bimo, bite* 8. izostanak afrikate /ʒ/) na navedenoj je karti Kaštel Sućurac označen znakom ●. Tim su znakom označeni govori koji imaju: 1. sve gore navedene osobine 2. zamjenicu *ča*; 3. zamjenicu *zač*, čakavsku akcentuaciju i čakavski refleks jata.

skim morfemima na mjestu protojezičnoga i starojezičnoga *jata*. To i potvrđuju primjeri u Sarajčevim pjesmama:³ refleks *jata* u korijenskim morfemima: *misto* (9, 14), *pripovist*, *vik* (9), *divica* (10, 13), *sićanje* (14), *dica*, *ditinstvo*, *svitlo* (15), *tilo* (16), *vičnost* (17), *misec*, *uvik*, *vitar* (18), *usrid* (19), *cilo*, *lito* (36), *vrime* (90), *misec* (117), *did* (118), *pisma*, *priko* (136), *cvit* (220), *osićaj* (252), *sime* (253). Ikavski je i refleks *jata* u tvorbenim morfemima glagola na dočetu infinitivne osnove (-ě-ti /-лѣ, -la, -lo > -e-ti /-lê, -la, -lo): *donit* (60), *razumit* (112), *živila* (139), *prominilo* (141); refleks *jata* u glagolima nastalim prefiksacijom (dodavanjem prefiksa -*pri*): *prisvitli* (10), *privozili* (60), *prilipi* (115), *priklopili* (140), *prigriza* (146); refleks *jata* u dočecima priloga i brojeva: *dvi* (19), *di*, *doli*, *gori* (27). U relacijskim morfemima ikavski se refleks *jata* javlja u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda i osobnih zamjenica (/e/ < /ě/): *u gonduli*, *o skuši*, *u konobi* (42), *na kuverti* (46), *u karavani* (51), *na puzalici* (61), *u jaketi* (149), *na kredenci* (221); u genitivu množine zamjeničko-pridjevske deklinacije svih triju rodova (/ěhê/ < /ěhъ/): *ispriđ moji dičji* (45), *rašireni očiju* (46), *svoji sićanji* (53), *ispri nji* (54); u komparativu i superlativu (/eji/ < /ěi/): *stariji* (19); u dativu množine zamjeničko-pridjevske deklinacije svih triju rodova (/emê/ < /emъ/): *jin* (48).

Refleks je psl. poluglasova /ъ/ i /ь/ (>/ê/) u tzv. jakom položaju, kao i u susjednom mu zapadnom štokavskom dijalektu, u većem broju primjera dalo /a/: *dan* (18, 59), *otac* (26, 114), *daska* (57) dok samo poneki primjer u Sarajčevim pjesmama upozorava na osobitu, samo čakavskim sustavima svojstvenu, vokalizaciju poluglasa u slabom položaju (tzv. jaku vokalnost).⁴ Osim u N zamjenice *ča* (36) te u oblicima *vazela* (58), *vazest* (59), u pjesmama se nalazi više južnočakavsko-štokavskih primjera u kojima jaka vokalizacija kao izrazito čakavska tendencija nije ni bila imanentna: *uvik* (18, 113) (nasuprot u sjevernočak. čestom *vavek/ vavik*), *di* (24, 27) (sjevernočak. i srednjočak. *kade/ kadi*), *mlyn* (25) (sjevernočak. i srednjočak. *malin*), prijedlog *u* (114, 118, 136) (sjevernočak. i srednjočak. *va/ v*), i prefiks *u-* *Uskrs* (181), *unuk* (155). (sjevernočak. i srednjočak. *Vazam, vnuk/ mnuk/ nuk*).

Slogotvorno /r/, čakavska i štokavska pojava, zasvjedočeno je u primjerima: *krčevina* (13), *krv* (16), *razdrte* (17), *crno*, *krvav*, *smrt* (18), *brzo* (19), *krpen* (24), *grdelini*, *vrđuni* (30), *srce* (32), *trnje* (90), *crnin* (137).

Prijevoj pri realizaciji sekvencije /-ra-/, odnosno /-re-/, koji karakterizira genetski bliške zapadnočakavske i zapadnoštokavske govore, u Sarajčevim se pjesmama javlja u leksemima 'krast(i)' i 'rast(i)'. Prijevoini lik /e/ zabilježen je u riječima *pokredeni*, *restu* (14), *ukrest* (115), *izresli* (29), *reste* (253). Imenica 'grob' u Sarajčevim pjesmama glasi *greb* (145, 157), ali zbirna imenica glasi *grobje* (101).

Stražnji praslavenski nazal */q/ redovito je dao /u/: *muž* (139), *put* (39, 258), a fonem /u/ kontinuant je i samoglasnoga /i/: *sunce* (13, 117), *suza* (15), *puni* (33), *dug* (39), *jabuk* (G mn.) (175).

³ U ovome će radu nakon navođenja primjera u zagradama biti naveden broj (brojevi) koji će označavati stranicu na kojoj se taj primjer nalazi. Brojevi stranica neće biti navođeni iscrpno.

⁴ Kao čakavski se klasificira svaki mikrosustav u kojemu se mogu identificirati primjeri čakavskih nepreventivnih punih vokalizacija poluglasa u »slabu« položaju (Moguš, 1977 : 21-22).

Odras praslavenskoga prednjega nazala */e/ u /a/ iza /j/, /č/, /ž/ jedan je od kriterija koji određuju je li koji govor čakavski ili nije. Sarajčeva poezija posvjedočuje takav čakavski prijelaz u kaštelanskoj čakavici njegova djetinjstva: *jazik* (32). U ostalim pozicijama prednji nazal */e/ redovito je dao /e/ u svim hrvatskim dijalektima, što u kaštelanskoj čakavici Sarajčeva djetinjstva predočuju primjeri: *sime* (18, 253), *pamet* (141, 192), *sveti* (117, 173).

Slijed od dvaju samoglasnika može se u pojedinim primjerima ukinuti sažimanjem, odnosno asimilacijom, progresivnom i regresivnom. Pri regresivnoj asimilaciji jednači se prvi samoglasnik prema drugomu, a pri progresivnoj je asimilaciji situacija obrnuta. Primjer progresivne asimilacije očituje se u realizaciji veznika 'kao' koji u južnoj čakavštini i zapadnoj štokavštini glasi *ka:/-ao/ >/ā/* (11, 14, 36) te u niječnom obliku 3. l. jd. prezenta glagola 'biti': *ni* (11, 53).

Autor u svojoj zbirci nije bilježio naglaske, stoga o akcentuaciji ovdje neće biti govora.

U suglasničkom inventaru Sarajčeve kaštelanske čakavice nema fonema /h/. Na njegovu se mjestu ostvaruje /v/, /j/ ili /Ø/. Prema tome: /h/ > /v/: *kruv* (57), *gluv* (64), *kuvat* (118); /h/ > /j/: *straj* (18), *vrj* (114); /h/ > /Ø/: *ji* (< jih) (10), *arambaša* (18), *njiove* (19), *ijada* (30), *lad* (36), *njiovon* (57), *odila* (58), *Rvajska* (114), *uvatin* (138). Pojava ispadanja ili zamjene suglasnika /h/ nekim drugim fonemom obilježje je mnogih štokavskih govora ili onih govora u kojima se osjećao jak štokavski utjecaj (Šimunović, 1977 : 15). Fonem /h/ čuva se u novoprilmjenoj riječi stranoga podrijetla: *hit* (55).

U suglasničkom inventaru kaštelanske čakavice je i fonem /f/. Nastaje od starojezične skupine /hv-/ (< *hōv), kao u Sarajčevu primjeru: *fala* (< *hōvala) (9, 58), a potvrđuje se i u brojnim primljenicama poput : *friške* (19), *ferijada* (23, 25), *funtana* (24), *frzelini* (30), *fijuču* (48), *frizura* (65), *šunferina* (67), *fibra* (136).

U suglasničkom inventaru kaštelanske čakavice nema štokavskoga fonema ž. Na položajima u kojima se u štokavskim govorima javlja taj suglasnik, u čakavskima stoji fonem /ž/.⁵ Takva je čakavska realizacija u Sarajčevu primjeru *žep* (26).

U Sarajčevoju su kaštelanskoj čakavici zastupljene i dvije suglasničke mijene koje je Dalibor Brozović uvrstio u adrijatizme, budući da je riječ o pojavama u govorima duž jadranske obale bez obzira na njihovu jezičnu ili unutarjezičnu dijalekatnu pripadnost.

Prva je od njih dosljedan prijelaz /-m/ u /-n/ na kraju gramatičkih morfema u imenicama: *krajen*, *Ladislavon* (9), *oltaron* (11), *dilon* (65), *metron*, *prodajon* (66), *kapicon* (149), *suzon* (162), *gitaron* (221); u zamjenicama: *njin*, *tin* (11), *svon* (14), *van* (16), *jin* (36), *kojin* (132), *čen* (201); u pridjevima: *bosanskin* (9), *prisvitlon* (11), *zarajenin* (65), *prirodnin* (66), *sputnon* (79); te u glagolima: *virin* (16), *gledan*, *pitán* (36), *nisan* (65), *kažen* (156), *blagoslivjan* (228).

⁵ Zvučna je afrikata /ž/ razvijena u najvećem dijelu štokavskoga narječja gdje je najprije funkcionirala kao alofon bezvučnomu /č/, a zatim učvrstila svoju poziciju fonema zahvaljujući adstratnim i superstratnim dodirima štokavskoga narječja s arapskim i turskim jezikom (Vranić, 2003 : 33).

Druga je osebujan tip svojevrzne depalatalizacije koja se sastoji u potpunu prijelazu fonema /l/ u fonem /j/. O njoj u Sarajčevim pjesmama svjedoče primjeri: *prijatej* (9), *jubav* (10, 163), *zatijak* (13), *nevoja*, *zemja* (16), *poje* (18, 259), *kjuč* (19), *dajina* (24), *prizemje* (140), *zdravje*, *žeja* (141), *mijenik* (149).

Rotacizam u prezentskoj osnovi glagola 'moći', odnosno zamjena fonema /ž/ fonemom /r/ u međusamoglasničkom položaju, koju poznaju idiomi svih hrvatskih narječja (kajkavski, čakavski i zapadnoštokavski), vidljiva je i u Sarajčevim pjesmama u oblicima: *moreš* (57, 174, 245), *moren* (223), *more* (245).

Suglasnička je skupina ishodišnoga jezika */vbs/ (< */včs/) u južnim čakavskim i svim štokavskim govorima razriješana metatezom (/vs/ > /sv/) kao u Sarajčevim primjerima: *sva* (25), *svi* (118), *sve* (184).

U južnim čakavskim i većini govora ikavskoga štokavskoga dijalekta dočeto se /-l/ (< */-lč/ < */-lč/, vokaliziralo u /a/ u jedini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga.⁶ U navedenoj se zbirci pjesama nalaze ove potvrde: *bija*, *započēja* (9), *sta* (9, 10), *doša*, *po-biga* (10), *napustija*, *uspija*, *umra* (11), *posegnija* (14), *donija* (18), *čuja*, *iša*, *vratija* (19), *odnija odveja*, *partija* (131), *nastavija* (148). Dočeto /-l/ zadržano je bez izmjene, i to u skupini imeničkih riječi: *dil* (10), *čaval* (32), *smisal* (112, 258), *bavul* (146), *misal* (197).

U Sarajčevim primjerima uočljivo je i slabljenje šumnika na dočetu zatvorenoga sloga, što se inače drži čakavskom inovacijom. Ono se očituje zamjenom suglasnika manje napetosti, odnosno zamjenom afrikata i okluziva manje napetim šumnicima frikativima: *na Lušcu* (9), *težaškoga* (23), *zajedniške* (163), *obišna* (185), ili najslabijim sonantom *Rvajska* (< *Hrvatska*) (114), *zaraj* (< *zarad*) (101), ili potpunom redukcijom⁷ afrikata i okluziva koji zatvaraju unutrašnji ili vanjski slog: *spliski* (< *split-ski*) (11, 112), *prestavon* (< *predstavon*) (55), *čako* (< *čakod*) (62), *slaka* (< *slatka*) (89, 229), *o* (< *od*) (111, 115), *jenoga* (< *jed-noga*) (127), *jena* (< *jed-na*) (185), *juskon* (< *jud-skon*) (197). Primjeri u kojima se slabljenje ne očituje su: *svitski* (24), *u predstavi* (55), *prid* (99), *zadnji* (140), *mladost* (162), *bolest* (220).

U Sarajčevim su pjesmama zastupljene i općejezične suglasničke mijene, poput ispadanja zatvornoga suglasnika u suglasničkoj skupini na početku sloga,⁸ u primjerima kao što su: *šenica* (25), *tići* (30), *ko* (175), te čakavsko-zapadnoštokavski primjeri asimilacije distantnoga nepalatala ispred palatala u palatal: *š njin* (10), *š njiovon* (57), *ošušen* (162), *š nje* (195).

Protetsko/j/ u južnočakavskom dijalektu predmetno je ispred početnih /o/ i /a/, vidljivo je u Sarajčevim primjerima: *justa* (16, 51), *jopet* (55, 114), *u joku* (118), a epentetsko /d/

⁶ Budući da infinitivna osnova ispred dočetnoga /-l/ završava samoglasnikom, javlja se slijed od dvaju samoglasnika (/aa/, /ua/, /ia/, /ea/) koji se razbija kontrakcijom ili ubacivanjem intervokalnoga poluvokala /i/ koji se naknadno učvšćuje i glasi /j/ (Tomelić, 2000 : 94).

⁷ O toj čakavskoj posebnosti v. Moguš 1977: 84-89, Lukežić, 1998a : 38-41.

⁸ Riječ je o eliminaciji atipičnih konsonantskih skupina, i to tako da se jedan član konsonantske skupine reducira (Tomelić, 2007 : 90).

interpolirano je u fonološkoj skupini /zr/ koja se nalazi na početku sloga u primjeru: *zdrili* (13), no nedosljedno, kako pokazuju primjeri *zrilija* (129), *zrak* (19).

Pri primarnoj i sekundarnoj jotaciji dentala /d/ te u konsonantskim skupovima */dj/ i */d̥j/ nastaje u čakavskim i kajkavskim govorima i dijelu zapadnih staroštokavskih govora suglasnik /j/, za razliku od većine štokavskih govora u kojima jotacijom dentala nastaje štokavski fonem /ž/. U Sarajčevim su pjesmama primjeri s obama suglasnicima: *meju, rojen* (9), *mejutin* (11), *zaslajene* (15), *mlaji, tujega* (19), *dogaja* (55), *građani, svađa* (9), *začuđen* (117), *događaji* (131), *rođendan* (160).

U Sarajčevim su pjesmama zabilježeni primjeri sa skupinom /jd/ na granici prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentskoj osnovi glagola tvorenih od glagola ići (< *idti), što je zajednički arhaizam u čakavskim, kajkavskim i dijelu zapadnih staroštokavskih govora, za razliku od većine štokavskih govora u kojima i u toj kategoriji nakon premetanja i jotacije nastaje štokavski fonem /ž/. Sarajčevi su primjeri: *dojde* (57), *najde* (113), *dojdu* (175), *obajdimo* (183), *pojdete* (201).

Praslavenske skupine */skj/, */stj/, i starojezične skupine */sk̥j/, */st̥j/ imaju refleksi /šć/ *godišća* (9), *dopušća* (13), *lupeščina* (15), *stožišće* (25), *turnjavščina* (50), *darovščina* (112), *šćap* (190), a praslavenske skupine */zgj/, */zdj/ i starojezične skupine */zg̥j/, */zd̥j/ refleksi /zj/ ili /žj/ ili /žž/: *grozje* (27), i *grožje* (127), *moždani* (222). Ovakvi su šćakavski refleksi svojstveni svim čakavskim i najvećem broju zapadnoštokavskih govora, s napomenom da se u štokavskima refleksi /žž/ ostvaruje samo u onima koji imaju usustavljen fonem /ž/ još iz razdoblja prvotne općeslavenske jotacije.¹⁰

Praslavenska je skupina /čr/ zamijenjena s /cr/: *crjena* (163), *crne* (181). Ovakva je zamjena gotovo redovita u štokavskim govorima, a u čakavskima se javlja tek kao posljedica čakavizma.

Suglasničke skupine /št/, /šp/, /šk/ zastupljene su isključivo u primljenicama: *štanda-rac* (19), *štrika* (24), *vešta* (25, 114), *štraca* (50), *štufat* (60), *proštit* (112); *šporkica* (24), *ringišpil* (26), *špoža* (114), *špaker* (118); *škuro* (131, 137). Manji je broj primjera takvih primljenica u kojima su te skupine nepalatalne: *skula* (39), *stivana*.

U Sarajčevu pjesničkom jeziku upotrebljava se i stariji ikavizam *drivo* u značenju 'drvo za ogrjev' (118). Slijed /ri/ nalazi se i općeprepoznatljivom čakavizmu kao što je *crikva* (106, 112) 'crkva' (prema starocrkvenoslavenskom *cr̥ky*).

Među morfološkim činjenicama bitno je istaknuti postojanje kratke množine u jedno-složnih imenica muškoga roda: *žuji* (13), *kjuči* (26), *klini* (50), *brodi* (59), *knezi, kraji* (123). Ta je morfološka značajka čakavska, ali je nerijetka i u zapadnoštokavskim govorima.

Genitiv množine u zbirci pjesama ima više realizacija. Naime, u genitivu množine svih triju rodova zabilježeni su primjeri s nultim gramatičkim morfemom: *težaški kuć* (9), *od provale Turak* (12), *novi vrimen* (19), *oni starinski konob, slani srdejal, nima vinotok* (23),

⁹ M. Moguš navodi da su rezultati jotacije tog fonema polarizirani: štokavski je refleksi /ž/, a čakavsko-kajkavski /j/ (1971 : 61).

¹⁰ Među zapadnoštokavskim govorima ima i štakavskih, s refleksima /št/ i /žd/ (*štap, moždina*) kao, primjerice, u dubrovačkom jekavskom govoru odakle su i uzeti u osnovicu hrvatskoga standardnoga jezika.

težaški ruk (50). U genitivu množine kod Sarajčeva u imenica se muškoga roda može naći i gramatički morfem /i/:¹¹ *su dilon građani* (9), *šest oltari* (16), *priko modri čenpresi* (17), *ti sprovodi* (100), *prez roditeji* (114). Samo u malom broju primjera u genitivu množine može se naći i novi gramatički morfem /ā/:¹² *1400 godišća* (9). Nešto je rjeđi genitiv množine na /ov/ (/ev/): *lažni prorokov* (122). U govorima južnoga i dijela središnjega dijalekta čakavskoga narječja nerelacijski se morfem /ov/ ili /ev/ dodaje osnovi imenica muškoga roda samo u genitivu množine, dok se u dijalektima štokavskoga narječja nerelacijski morfem dodaje osnovama svih oblika množine, odnosno zadržava se u cijeloj paradigmi (Lukežić, 1998b : 129). Sva tri gramatička morfema nalaze se u govorima južnočakavskoga ikavskoga dijalekta.

U množinskim padežima dativu, lokativu i instrumentalu nastavci svih triju rodova su se izjednačili pa se govori o sinkretiziranim relacijskim morfemima. U navedenim tekstovima to pokazuju primjeri: za muški i srednji rod: *crkvenjaciman*, *meju krajiman*, *svitovnjaciman*, (9), *piše Splićaniman* (11), *sokoviman* (14), *pagadebiton*, *šipćiman* (15), *judiman* (19), *s pineziman* (138); za ženski rod: *u borban* (9), *smokvan*, *trišnjān* (15), *po kosan* (25), *crikvan* (29). Prema tome, imenice muškoga i srednjega roda javljaju se s relacijskim morfemom /-iman/, a imenice ženskoga roda s relacijskim morfemom /-an/. Sinkretizam ovih triju množinskih padeža karakterizira govore južnočakavskoga ikavskoga dijalekta, kao i susjedne im zapadnoštokavske govore.

U Sarajčevim se pjesmama očituje i pojava izjednačavanja nominativnoga i akuzativnoga oblika imenice 'matī'. Tako navedena imenica i u N jd. glasi *mater*. To pokazuju primjeri: *ne gre mater* (59), *kad bi me mater* (136), *ka i svaka mater* (185).

U analiziranoj zbirci pjesama u stalnoj je upotrebi zamjenica *ča* (14, 19, 23, 36, 112) u značenju upitno-odnosne zamjenice za 'neživo'. Upravo ona i potvrđuje pripadnost navedenih pjesama čakavskom, a ne nekom drugom narječju. Oblici ove zamjenice nalaze se u navedenim pjesmama, i to kao: *čakod* (60), *čako* (62) u značenju neodređene zamjenice za značenje 'neodređeno neživo' ('nešto').

Ostale zamjenice imaju južnočakavsko-štokavske likove. Zamjenicu 'ja' u I ima realizaciju *menon* (14, 129, 247), 'ti' *tebon* (149). Tome se pridružuje i povratna zamjenica s realizacijom *sebon* (24, 141). Upitno-odnosna zamjenica za 'živo' glasi *ko* (36). Neodređena zamjenica *nikor* (11, 104, 153) u pjesmama ima dva značenja 'nitko' i 'netko'. Od ostalih oblika zamjenica izdvajaju se oblici pokaznih zamjenica: *ti 'taj'* (10), *oni 'onaj'* (149), *ovi 'ovaj'* (152).

U Sarajčevim pjesmama zabilježeno je supostojanje nastavka palatalnih osnova /-ega/ i nepalatalnih osnova /-oga/ kod pridjeva, zamjenica i brojeva: *novega*, *talijanskega* (9),

¹¹ Riječ je o inovaciji koja se odnosi na preuzimanje gramatičkog morfema koji već postoji u sustavu. Morfem se preuzima iz G mn. imeničke deklinacije *i*-osnova ili od /ih/ iz zamjeničko-pridjevske deklinacije.

¹² Gramatički morfem /a/ u genitivu množine svih triju rodova nalazi se samo u štokavskom narječju »te pripada razlikovnostima najvišega ranga koje štokavštinu obilježavaju kao narječje, uspostavljajući u toj kategoriji opozicije prema drugim dvama narječjima: *štokavski: bez muževā; iz selā; od ženā : neštokavski: bez (brez, prez) muž/mužev/muži/mužih; od sel (selov); od žen«* (Lukežić, 1998b : 128).

tega (18), *kvasnega* (57), *ninskega* (112), *sućuraškega* (184), *našjega* (185), ali i *težaškoga* (23), *svetoga* (112), *poštenoga* (118), *cukrenoga* (130).

U komparaciji pridjeva mogući su ostvaraji u kojima fonem /j/ ne otpada iza palatala, već ostaje u skupini /šj/. To pokazuje primjer *više* (23). Navedena pojava zabilježena je i u pojedinih oblika zamjenica: *našjega*, *našjin* (111), *našji* (131), *vašje* (140).

Među superlativima je reliktni lik *najlipja* (15), koji je zabilježen samo u čakavskim govorima.

Fonološki su specifični i glavni brojevi: *osan*, *dvanajst* (50).

Uz brojeve od 'dva' do 'četiri' dolaze genitivne konstrukcije: *su dva juva* (51), *dva puta* (57), *dva broda*, *dva jarbola* (59), *su četiri kola* (162). Brojevnice imenice glase: *dvoje*, *troje*, *četvero* (163).

Od glagolskih vremena izdvaja se 3. l. mn. prezenta kojemu oblici imaju relacijski morfem /-du/, u većem dijelu južnočakavskih govora ujednačen u svih glagola:¹³ *oglušidu* (11), *nećedu* (12), *krpidu*, *popravjadu* (24), *gulidu*, *pucadu* (26), *plovidu*, *smanijedu* (60), *iščupadu* (155), *spominjedu* (157). Glagol 'imati' glasi *jemat* (245) pa se stoga javljaju oblici: *jema* (28), *jeman* (244), *jemamo* (181). Glagol 'ići' ima oblike: *gre* (17, 59, 157), *greš* (189).

Glagoli druge vrste u infinitivnim osnovama u pjesmama imaju tvorbeni morfem /-ni/: *šiknit* (19), *potonila* (112), *pokrenila* (222), *zaogrni* (259). Infinitivi su apokopirani (bez dočetnoga /-i/), kao i u većini čakavskih i štokavskih govora: *činit*, *kupat*, *mlit* (31), *vratit* (71), *napisat* (140), *čut*, *otvarat*, *popločavat* (162).

Među priložima se razlikovnim likovima izdvajaju prilozi mjesta: *ondac* 'onda' (10), *di* 'gdje' (36), *ovod* 'ovdje' (111, 211), *tot* 'tu' (196); prilozi vremena: *poten* 'potom' (10), *odavna* 'odavno' (24, 221), *jopet* (114), *sadac* 'sada', *prin* 'prije' (122); prilozi načina: *vako* 'ovako', *nako* 'onako' (114). Među prijedlozima se izdvajaju *suprotiv* (9, 16, 123) 'nasuprot', *prez* 'bez' (19, 114), *pram* 'prema' (58, 245), *zaraj* 'zbog' (101). Prijedlog *s* (187) može se javiti i u varijanti *su* (9, 114), a prijedlog 'o' u varijanti *oba* u konstrukcijama: *oba toj ženi* 'o toj ženi' (139) ili *oba sebi* 'o sebi' (183). Među veznicima se izdvajaju: *jerbo* 'jer' (10, 24, 115, 245), *vengo* 'već' (11, 131), *oli* 'ili', 'zar' (57, 201), a među česticama: *barenko* 'baremi' (175).

3. ZAKLJUČAK

Verine o vrimena vrijedan su uzorak hrvatske dijalekatske poezije. Svojim djelom Miroslav Luketin Sarajčev očuvao je i sačuvao od zaborava jezičnu čistoću, odnosno autohtonost staroga kaštelanskoga izričaja. Jezična analiza pjesama Miroslava Luketina Sarajčeva

¹³ Navedeni morfem nije primaran. Nastao je po uzoru na atematske glagole kojima je osnova završavala suglasnikom /d-/ (ěd- > ed). Taj je suglasnik zajedno s morfemom činio dočetak 3. l. mn. prezenta (ědot6 > jedutĕ, jedotĕ > jadu / jidu / jedu). Riječ je o morfemu kojemu je prionuo dočetni suglasnik osnove tih glagola. Da bi se izbjegao spoj suglasnika, često se ispred novoga unificiranoga relacijskog morfema uvodi tematski vokal (Tomelić, 2000 : 103).

lijepo potvrđuje postojanje kaštelanske čakavice, naravno samo u kategoriji pisane riječi. Ipak u pjesmama se, naravno u manjoj mjeri, ocrtavaju i štokavske jezične posebnosti.

Ova zbirka pjesama pruža nam susret s *čakavskom riči*, onakvom kakva se više ne može čuti u pjesnikovu kraju.

LITERATURA

- Barić i dr., E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1995)., *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Finka, B., Moguš, M. (1981), »Karta čakavskog narječja«, U B. Finka, M. Moguš (ur.). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5 (str. 49-58). Zagreb: JAZU.
- Lukežić, I. (1998a), *Govori Klane i Studene*, 1, Crikvenica: Libellus.
- Lukežić, I. (1998b), Štokavsko narječje (Nacrt sveučilišnih predavanja). *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 32, 117-135.
- Moguš, M. (1977), *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, P. (1977), »Čakavština srednjodalmatinskih otoka«, *Čakavska rič*, 7, 2, 5-65.
- Tomelić, M. (2000), »Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića«, *Čakavska rič*, 28, 1-2, 71-127.
- Tomelić, M. (2007), »Splitska čakavština Marka Uvodića Splićanina«, U V. Babić (ur.). *Zadarski filološki dani 1* (str. 83-95). Zadar.
- Vranić, S. (2003), »Čakavsko u Parčićevoj književnojezičnoj koncepciji«, *Fluminensia*, 15, 1, 25-41.

THE STUDYING OF THE LANGUAGE OF CROATIAN DIALECTAL POETRY (CHAKAVIAN DIALECT OF KAŠTELA)

Summary

This paper analyses the language characteristics in the poems of Miroslav Luketin Sarajčev, a Chakavian folk poet of Kaštela. It deals with his first collection of poems called *Verine o vrimena*, in which the author uses the language of his ancestors, his native Chakavian dialect. Characteristics that are typical for the Chakavian dialect are described in this paper, as well as those that are less inherent. The emphasis is on phonological and morphological language characteristics.

Keywords: *Chakavian poetry of Kaštela, phonological characteristics, morphological characteristics*

ANALISI LINGUISTICA DELLA POESIA DIALETTALE CROATA
(CIACAVICA DEI CASTELLI)

Riassunto

Nel lavoro si analizzano le caratteristiche linguistiche nelle poesie di Miroslav Luketin Sarajčev, poeta popolare della poesia ciacava dei Castelli (Spalato). Si tratta della sua prima raccolta poetica *Verine o vrimena*, in cui l'autore parla nella lingua dei suoi antenati, ciacavica locale. Si descrivono le caratteristiche tipiche del dialetto ciacavo, ma anche quelle meno tipiche di questo dialetto. Si rivolge particolare attenzione alle caratteristiche linguistiche fonologiche e morfologiche.

Parole chiave: poesia ciacava dei Castelli, particolarità fonologiche e morfologiche.

Podaci o autorici:

Dr. sc. Marijana Tomelić - Ćurlin, znanstvena novakinja-viša asistentica na Filozofskom fakultetu u Splitu, Odsjek za hrvatski jezik i književnost, Radovanova 13, Split, tel. 021/490 289.

Kućna adresa: Šižgorićeva 34, Split, tel. 021/503 571, e-mail: mtomelic@ffst.hr